

УКРАЇНСЬКІ СВЯТА ОСІНЬ-ЗИМА

Посібник
на пластові
зайняття

З бібліотеки
ЮНАК-а
1 / 2003

Yunak Supplement
1/2003
ISBN 0044-1384

magazine in Ukrainian
for youth age 11-17
published jointly by
Plast, Ukrainian Youth Association of
Canada
Plast, Ukrainian Scouting Organization –
USA

6 issues per year
(includes 4 issues Yunak, 2 issues
Yunak Supplement)
Price: \$4.50 (US)/issue
Subscription: \$25 (US)/6 issues
Editor: Oksana Zakydalsky

3 бібліотеки ЮНАК-а 1/2003
Українські Свята
Осінь-Зима

Редактор
пл. сен. Оксана Закидальська
Оформлення і макет
пл. сен. Оксана Закидальська
Автор-упорядник оригіналу
ст. пл. Ліліана Осінчук Стецько

Редакція і адміністрація
Yunak
2199 Bloor Street West
Toronto, ON M6S 1N2
CANADA
Fax (416) 763-0185
e-mail: plast@pathcom.com
website: www.plast.ca

Адреса в ЗСА
Plast Publishing USA-Canada
144 Second Ave.
New York, NY 10003-8305
Fax: 212-533-8991
e-mail: kps@plastusa.org

Адреса в Україні
НСОУ
вул. Винниченка, 6 (2-ий пов.)
Львів 79008
Україна
Факс: 322-97-65-85
e-пошта: plast@mail.lviv.ua

ЮНАК – журнал пластового юнацтва
видає Видавництво Пласт ЗСА-Канада, для всього юнацтва
по світі. Числа 3 бібліотеки ЮНАК-а виходять два рази в рік
і є включені в передплату юнацького журналу ЮНАК.

Підставним джерелом матеріалів — тексту і
зображень — до цього числа журналу
3 бібліотеки Юнака є книжка:

УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
Ілюстрований посібник
Упорядник: Стецько Ліліана Степанівна
Видавничий дім "Панорама"
Львів, 2003
268 сторінок, ілюстрації

Використано також наступні видання:

Українські народні звичаї в сучасному побуті, Леся Храплива-Щур, Книгозбірня
"Просвіти", Видавничий центр ФЕНІКС, Львів, 1990.

Український рік у народніх звичаях (Том I), проф. Степан Килимник, Видавнича
спілка "Тризуб", Вінніпег, 1955.

Український Вертеп, Beskyd Graphics, Київ-Торонто, 1991 (ст. 14)

Перша Зірка – Збірник Вінішувань, Упорядник Ета Арчер, Едмонтон, 2002 (ст.19)

Веселка (Ілюстрований журнал для дітей), УНС, Джерсі Сіті, січень 1957. (ст. 13)
Фотографії на сторінках 12, 15, 24 із журналів ЮНАК.

Рисунки Маркіяна Микитюка на сторінках 3, 4, 23 із журналів ЮНАК.

Обкладинка: Інспірація на дизайн обкладинки була обкладинка журналу *Світ*
Дитини, січень, 1935, який знайденого в архіві бл. п. пл. сен. Тоні Горохович

Подяка наступним особам :

п-і Ларисі Байрачній за підготовку проекту пластової шлюпки (ст.6),
дияконові Богданові Лехманові за пояснення одягу єпископа-св.о.Миколая,
ст. пл. Божені Грицині за рисунки до Вертепу (ст.14),
ст. пл. Ларисі Гудь за сценарій до Вертепу (ст. 15),
пл. сен. Оксані Бошко за підготовку шрифтів до заголовків,
пл. сен. Володі Дашко за консультацію в справі дизайн,
пл. сен. Христі Колос за перечитання тексту і поради в справах ручних робіт,
пл. сен. Тані Онищук за прочитання тексту, поради і поправки щодо
інтерпретацій українських традицій.

Окрема подяка Лілі Осінчук Стецько за виготовлення книжки Українські
Свята і дозвіл користуватися нею підготовленими матеріалами
і

В'ячеславу Стебницькому за уможливлення і практичне полегдження
співпраці Видавництва Юнака і Пластового Видавництва в Україні.

Виготовлено на системі
PC 1.2 GHz/QuarkXpress 4.1, Adobe Photoshop 6.0, Adobe Illustrator 9.0, Adobe Streamline 4.0
Видруковано заходами
The Basilian Press, Toronto, Ontario, Canada

ВІД РЕДАКЦІЇ

Дорогі читачі Юнака!

Ви тримаєте в руках унікальне число журналу 3 бібліотеки Юнака. Ще в ніякому пластовому виданні не було зібрано так багато зайнять пов'язаних із українськими святами і традиціями. І це тільки перше таке видання — зайняття які можна переводити в осені і в зимі. Наступне число 3 бібліотеки Юнака, яке вже готується до друку буде мати зайняття пов'язані із весною і літом.

Українські традиції, хоч в змінений формі, в основі своїй дійшли до нас з глибокої давнини. У них зберігаються основи нашої ранньої культури, дають нам характер життя наших предків, їх віру і вірування.

Передавання традицій та пошана й плекання наших звичаїв може бути цікаве і захоплююче. Свята найбільше надаються до пізнання та переведення українських звичаїв.

Але ціль цього числа не тільки розповісти про ці обряди і традиції, чи вияснити їх. Тут поміщено різні практичні вияви традицій — ручні роботи які можна змайструвати, сценки в яких можна грати, пісні-коляди які можна співати, переписи які можна варити-пекти, ігри які можна грати. Це не значить, що потрібно все зробити в один рік! Виберіть щось одне, нове і спробуйте.

До виховників: Заохочуйте своїх юнаків і юначок приносити журнал на сходи і тоді разом його читати і вибирати зайняття, які вони хотіли б перевести. А тоді напишіть нам! Що вам вдалося зробити, як ви це зробили і що ви навчилися. Таким способом ви зацікавити інших.

Скоб!

пл. сен. Оксана Закидальська
редактор

ЯК ТВОРИЛОСЯ ЦЕ ЧИСЛО

Більшість матеріалів у цьому числі 3 бібліотеки Юнака — Українські Свята є із книжки яка вийшла в Україні в 2003 році — Українські свята — автором-упорядником якого є ст. пл. Лілія Осінчук Стецько зі Львова. Підготовка книжки почалася в 1999 році і коли я про це довідалася, познайомилася з Лілією і ми умовилися бути в контакті. Я слідувала за поступом підготовки. Коли в 2001 році книжка, під назвою Джерела Духовності, готувалася до друку і шукала спонсорів, через посередництво В'ячеслава Стебницького, який відповідав за видавничі справи при Пласті в Україні, Видавництво Юнак-Готуйсь домовилося, що за передання частину коштів на видання дістане право на ужиток матеріалів книжки і

одержить їх в електронному форматі. В грудні 2002 року підписано було формальний договір. Коли книжка вийшла друком — під новою назвою Українські Свята — в травні 2003, Юнак одержав її на диску — ввесь текст, всі зображення і макет із дозволом вживати матеріали книжки в двох числах журналу 3 бібліотеки Юнака.

Вимоги і потреби пластунів в Україні і поза нею не конечно ті самі але співпраця у підготовці виховних матеріалів, доказом якого є видання цього числа 3 бібліотеки Юнака, є можливою і перспективною. Щира подяка Лілії і В'ячеславу що допомогли це доказати.
Оксана Закидальська

(фото: Автор-упорядник ст. пл. Лілія Осінчук Стецько)

КАЛЕНДАР

ЧОМУ МИ МАЄМО ДВА КАЛЕНДАРІ?

Юліанський календар постав у 46 р. по Христі в часі панування Юліяна Цезаря. Спочатку римський календар вносив 304 днів і ділився на 10 місяців — від березня до грудня — але коли римляни завоювали Єгипет, вони прийняли від єгиптян їх календар і додали ще два місяці: січень і лютий. Щоб устійнити справи календаря, Юліан Цезар запросив з Єгипту астронома, який зладив новий календар, який що зберігся досьогодні під іменем *Юліанського*.

Юліанський календар має 364-1/4 днів. Що чотири роки, три є звичайні і нараховують 365 днів, а четвертий є переступний і має 366 днів. За переступний вважають той, якого два останні числа без решти діляться на чотири. Додатковим днем в переступному році був день 24 лютого, який рахували 2 рази. Початком року був перший день березня, а основним роком числення 707 рік від заснування Риму. Пізніше початок року перенесено на день 1-го січня. Юліанський календар прийняла християнська церква на Нікейському соборі в 325 році по Христі.

Григоріанський календар постав через те, що соняшний рік виносить 365.2422 днів, а за юліанським календарем 365-1/4. Так постає там різниця на 0.0078 дня. Ця різниця протягом 128.5 років нарастає до одного дня, так що юліанський календар постійно відбігає від початку сонячного року. В ХУІ ст. ця різниця виносила вже 10 днів. Тоді астроном Людвик Лілій зладив проєкт нового календаря. Його затвердив папа Григорій XIII і казав запровадити такі зміни: "перескочити" 10 днів (від 5 до 10 жовтня 1582 р.) і переступним роком вважати кожний рік якого останні два числа діляться на 4 але не 100 або діляться на 400. Значить, роки 1600 і 2000 є переступними але 1700, 1800, 1900 і 2100 не є. Додатковим днем назначено 29 лютого. Новий календар названо Григоріанським або Новим Стилем.

Цю зміну не всі християни прийняли. Частина католиків і православних зі сходу Європи і Малої Азії залишилися вірні Юліанському календарові.

Різниця між Юліанським і Григоріанським календарями була 1582 року 10 днів, від 1700 р. – 11 днів, від 1800 р. – 12 днів, а від 1900 – 13 днів.

Який календар вживають українці?

Очевидно, в щоденному житті всі в світі вживають Григоріанський календар. Але церковний (православний і греко-католицький) календар в Україні — Юліанський. Поза Україною — різно. Залежить від краю, церкви і навіть єпархії чи парафії даної церкви. Деякі придержуються Юліанського, інші перейшли на Григоріанський.

УКРАЇНСЬКІ СВЯТА

Свята в календарі староукраїнського року були тісно пов'язані з порами року та відповідною до них працею в полі й в господарстві. Але коли прийшло в Україну християнство, церковні свята злилися із старовинними.

Українські свята і їх традиції відрізнялися в Україні. В різних частинах України були свої традиції. Помогти вам вивчити і перевести їх — завдання цього числа *З бібліотеки Юнака*.

Цікаві інформації про оба календарі можна знайти на Інтернеті за адресою: www.hermetic.ch/cal_stud/cal_art.htm

	Юл	Гр
св. Симеона Стопника — початок осіннього циклу	14 вересня	.....
Покров пресвятої Богородиці	14 жовтня	1 жовтня
св. Андрія Первозваного	13 грудня	.....
св. о. Миколая	19 грудня	6 грудня
Святий Вечір	6 січня	24 грудня
Різдво Христове	7 січня	25 грудня
Новий рік	14 січня	1 січня
Йордан-Водохреще	19 січня	6 січня

Юл - за Юліанським календарем
Гр - за Григоріанським календарем

Осінь для хліборобів це був час, коли вже зібрали збіжжя, городовину і садовину, коли покінчився час важкої праці і наставав час відпочинку і перебування по хатах, приготування до нового року. Осінь розпочиналася зі святом св. Симеона Столпника, дня 14 вересня. В народних звичаях із цим днем кінчалися літні зустрічі та ігри молоді, "вулиці", а починалися осінньо-зимові "вечерниці".

Вечерниці відбувалися всю осінь та зиму. Починалися вони спільною працею дівчат — вони пряли, вишивали, лушили насіння стручкових рослин, дертли пір'я). Пізніше приходили хлопці, всі спільно співали, грали в різні ігри, жартували та танцювали. Далі була спільна вечеря, на яку складалися всі. У новіші часи звали називати вечерницями просто забави з танцями.

Але можна відновити інші вечерничні звичаї, як ось спільну працю дівчат (це може також бути спільна праця хлопців) — наприклад у підготовці до якогось ярмарку чи іншої громадської імпрези — полуцену з гостиною і співом. По змозі, навіть і одяг на забаву може бути в українському стилі — наприклад вишивані вечерниці а для дітей забави-маскаради з одягами з української історії чи казок.

Покрови Пречистої Діви Марії

Християнське свято Покрови Пресвятої Богородиці було запроваджене у Візантії на згадку про чудесне визволення її столиці від нападників-сарацинів. Столиця Константинополь була оточена ворогами. Народ в церкві молився про охорону міста. До церкви увійшла Богородиця, підійшла до престолу, припала на коліна та довго молилася. Встала, зняла з себе преясну хустку-покров і широко простягла її над народом у церкві. Незабаром видіння зникло. Вороги відступили. Місто було врятоване.

Подібне сталося і в нашій історії коли Пречиста Діва чудесним способом врятувала Почаївський монастир від нападу турків. Пресвята Богородиця з'явилася над монастирською церквою і своїм покровом заслонила монастир.

Від тієї хустки-покрову дістав назву і сам празник як згадка про цю подію. Покров став символом заступництва Пресвятої Богородиці. Серед українців, які постійно терпіли від чужоземних набігів, ця легенда набула особливої популярності Ярослав Мудрий після перемоги над печенігами в 1037 році віддав увесь свій народ і державу в опіку Божої Матері. Щорічно у день Покрови козаки з великою урочистістю відзначали це свято на Січі у своєму головному храмі св. Покрови. В 1947 році УПА проголосила празник Покрови своїм офіційним святом.

За станом погоди на Покрови намагалися передбачити характер майбутньої зими:

- Якщо на Покрову вітер з півночі, то зима буде дуже холодна і з хуртовинами, якщо з півдня — тепла
- Покрова покриває або листом або снігом, якщо в цей день землю не покриває сніжок, то не жди його ані в листопаді, ані в грудні.

Свято святого Андрія відбувалося у формі вечериць. Це свято дівчат та хлопів, пов'язане з вороженням, гаданням долі. По всій Україні був звичай сходитися в навічере'я св. Андрія чи то в домах, чи пізніше — в домівах. щоб забавитися, поворожити та поспівати. Андріївський Вечір — нагода для дівочих гуртків чи куренів запросити хлоп'ячі гуртки чи курені та спільно весело провести час.

АНДРІЙВСЬКИЙ ВЕЧІР

Ворожіння і ігри

Ворожба має завдання головно вгадати, чи й яке буде парування молодих людей. Деякі з численних способів ворожби.

Тарілки або миски

Стіл накритий вишиваним обрусом. На столі розкладені тарілки, на яких предмети, які мають різне значення (до цього списку можна додати інші предмети і списати наперед їх значення:

барвінок	— молодиця або дівчина
голка	— кравець або кравчиня
шило	— швець або швачка
хліб	— багатий молодий або багата молода
коробочка	— убога молода або убогий хлопець
келішок	— пияк або пиячка
гріш	— багатий та скупий
олівець	— професор або письменник
карти	— розтратник, картограй
перстень	— скоре весілля

Хлопець або дівчина голоситься до ворожби. Стає плечима до столу. Ворожка тарілки повертає догори дном і їх переставляє, щоб ані одна тарілка не стояла на своїм попереднім місці. Очевидно, всі трілки мусять бути однакові. Підходить той, що має собі ворожити, підносить тарілку і читає свою долю.

Виливання воску

Розтопи віск у посудині, вилий віск на холодну воду. Коли віск застигне, піднеси його та відверни. Там можнеш побачити різні візерунки, а навіть постаті. Відчитай ворожіння із того, що з воску відбилося. До такого ворожіння добре запросити когось із старших (батьків або виховників), щоб об'яснив різні форми виліятого воску.

Вилиту форму воску також можна тримати між свічкою і стіною і читати форму, яку тїнь його кидає на стіну.

Апостол Андрій Первозваний

Апостоли — це учні Христа. Вони поширювали Ісусову науку між різними народами світу. Тому Христову Церкву називають апостольською. Св. Андрій був одним із перших серед апостолів, який пристав на пропозицію Христа і став Його учнем, тому називаємо його Первозваним.

Св. Андрій працював в південній Скіфії (теперішній Крим), серед грецьких колоністів. Мабуть, на підставі відомостей, взятих із грецьких джерел, автор українського Початкового літопису створив легенду про перебування св. Андрія на київських горах та про благословення місця під столицю нової держави — Києва. Місто Київ стало першим центром християнства на сході Європи.

Св. Андрій поніс мученицьку смерть в місті Патрай, що в Греції. На смерть засудив його римський намісник Егей. Св. Андрія прибили до скісного хреста, на якому він помер через три дні.

Андрій Первозваний — християнський святий, але звичай і обряди цього дня мають стародавній, дохристиянський характер. З давніх-давен на "Андрія" дівчата ворожать. Звичайно, це відбувається жартома, але у глибині душі кожна дівчина вірить, що "андрієва ніч" допоможе їй пізнати свою долю.

Печення балабушків

Балабушки – невеликі круглі тісточки з білої муки. Коли балабушки спечуться, кожна дівчина зазначає свою балабушку кольоровою ниткою.

Розкласти балабушки рядком, випустити до кімнати пса, що вже цілий день нічого не їв. Отже голодний пес вирішує долю. Котру балабушку пес перший вхопить, того власниця перша вийде заміж, а як котрусь не зачепить — її власниця залишиться діувати. А чию балабушку пес лише надкусить, її власниця буде покинена хлопцем.

До пари?

В мисочку насипати насіння. Набрати жменю цього насіння і якщо їх є 'до пари' це віншує весілля.

Приготування калити

Калита — круглий корж з маком і медом, зверху прибраний сухими вишнями, родзинками. В середині калити є дірка. Калита значить сонце, яке з осінню хочуть 'з'їсти' злі сили.

Складники:

- 6 гор. борошна
- 12 ложок молока
- 3 яйця
- 3 ложки меду
- 3 ложки маку
- 3 ложки масла
- 1 гор. цукру
- ложечка соди
- 3-5 волоських горіхів

Замішати тісто на корж та випікти.

Прив'яжи до калити червону стрічку, один кінець якої довший, щоб можна було підтягувати вгору. Біля калити стоїть вартовий, пан Калетинський, який тримає довший кінець стрічки.

Хлопці підходять до калити по одному і кожен старається вкусити калиту, інші стараються його за той час розсмішити.

Якщо хлопець, що пробує вкусити калиту, не засміється, він має право скакати до калити. Але тільки він скочить — пан Калетинський підтягає стрічку вгору.

Того, що вкусить калиту, звуть Андрієм і він має почесне місце в той вечір. Коли калити ніхто не вкусить, її можна зняти і поділити поміж присутніми.

Інші ворожіння на Андріївський вечір можна знайти в Юнаку (ч. 3/2000, ст.17)

Чи зійдуться?

На миску з водою пустити дві голки, або лущинки горіха (можна зі засвіченими свічками в них) та ворожити з того, чи вони зійдуться чи потонуть.

• У ніч під Андрія хлопці мають найбільші права — єдина ніч у році, коли парубкам за бешкети люди вибачають. У цю ніч "хлопців, як чорта — не встережеш!" (Це подібне на бешкетування на Галовін).

Святий Миколай помер у 342 р. і був похоронений у соборі міста Мир. Над тілом Святого ставалися численні чуда. Щороку пам'ять про чудеса святого Миколая символічно оживає, коли у його день діти

Тут коротка сценка на свято Миколая. Треба пам'ятати, що за українським звичаєм, до постаті святого Миколая ставиться із повагою, бо він — єпископ і все появляється в ризах єпископа. Його ролю повинна грати доросла особа. В цій сценці також беруть участь присутні новацькі рої. Потрібно, щоб кожний новацький рій наперед підготував якусь точку — пісню, вірш або танець. На кінець, св.м Миколай роздає дарунки, які зробили юнаки і юначки.

ГІСТЬ ІЗ НЕБА

Персонажі: Два ангели, Антипко, св. о. Миколай

Заходять двоє ангелів.

Ангел 1 — Слава Богу!

Ангел 2 — Добрий вечір!

Ангел 1 — Чи немає тут малечі,

Яка спати не лягає,

Бо Святителя чекає?

Ангел 2 — Ми до вас післанці з неба,

Є у нас така потреба:

Хочем достеменно знати,

Чи побожні діти в хаті?

Ангел 1 — Бо сьогодні день незвичний,

Ходить світом гість величний.

Там, де в душах спокій, рай,

Завітає Миколай!

Ангел 2 — А хати, де злість лютує

І Антипко там панує,

Чудотворець пише в книгу,

Він розтопить в серці кригу.

Антипко — *(непомітно підбирається на сцену)*

Тут святому нічого робити,

З цими дітьми буду я дружити!

Я навчу бешкетувати,

Битися, брехати.

Як малята вередують,

Я від радощів танцюю.

Скачу гопки "гоп-са-са" *(показує)*

Гетьте, ангелята, тут паную я!

Святий Миколай —

(заходить і наставляє проти Антипка хрест)

Ні, Антипку, постривай,

На малят не зазіхай,

Чисті душі малюків

Утікають від гріхів!

Тут зібрались діти чемні

І слова твої даремні.

Забирайся звідсіля,

Пропади потворо зла!

(Хрестить Антипка і той з вереском утікає)

Бачу: очки любих діточок

Променіють ясным світлом зірочок,

Тут в серцях живе любов,

Тішуся, що вас знайшов.

Знаю добре, в ряди-годи

Тягне діток на пригоди, *(киває пальцем)*

Тепер же я вас запитаю:

А хто які молитви знає?

Хто вивчив пісню та вірша,

Хто затанцює гопака?

(Рої декламують, співають чи танцюють)

Святий Миколай —

Спасибі, добре потрудились,

Та, мабуть, уже втомились?

Старались, діти, щосили,

То й винагороду заслужили.

Агов, мої любі ангелята,

Ходить-но, будете допомагати.

Кожному дамо в дарунок

З неба чарівний пакунок.

Роздають подарунки.

Святий Миколай —

А тепер прощайте, маленькі,

Будьте приятні, чемненькі,

Господа не забувайте,

І мене на другий рік чекайте!

З пісню ("О хто, хто Миколая любить") Святий Миколай та ангели виходять.

св.о.МИКОЛАЙ

Жезл — показує, що єпископ, пастир свого стада.

Саккос — одяг примирення і покаяння.

Митра — пригадає терновий вінець на голові Христа.

Омофор — одяг, яка відзначає єпископа і відрізняє від інших священнослужителів

Набердник — символізує духовний меч

ЯЛИНКА

Коли говоримо про Різдво, важко відділити від нього ялинку. Хоч це звичай не український, а німецький, в Україні ялинка znana від багатьох поколінь. Можна її належно використати: щось власноручно змайструвати на ялинку, прикрасити її в українському стилі, чи дарувати ялинку комусь, хто її не мав би цього року.

ПРИКРАСИ НА ЯЛИНКУ

З СОЛЕНОГО ТІСТА

Солене тісто приготувати дуже легко. Вироби з нього будуть зберігатися довго, якщо їх як слід висушити і покрити лаком. **Пам'ятайте! Солоне тісто може бути схоже на печиво але його їсти не можна.**

Для приготування соленого тіста потрібно:

75 г борошна (муки)
150 г солі
1.5 ч. ложки сухого
порошкового клею
50 мл. води
3 ч. ложки порошкового
барвника (фарби)

АБО

4 гор. муки
1 гор. соли
2 ложочки порошкової
фарби
1-1/4 гор. води.

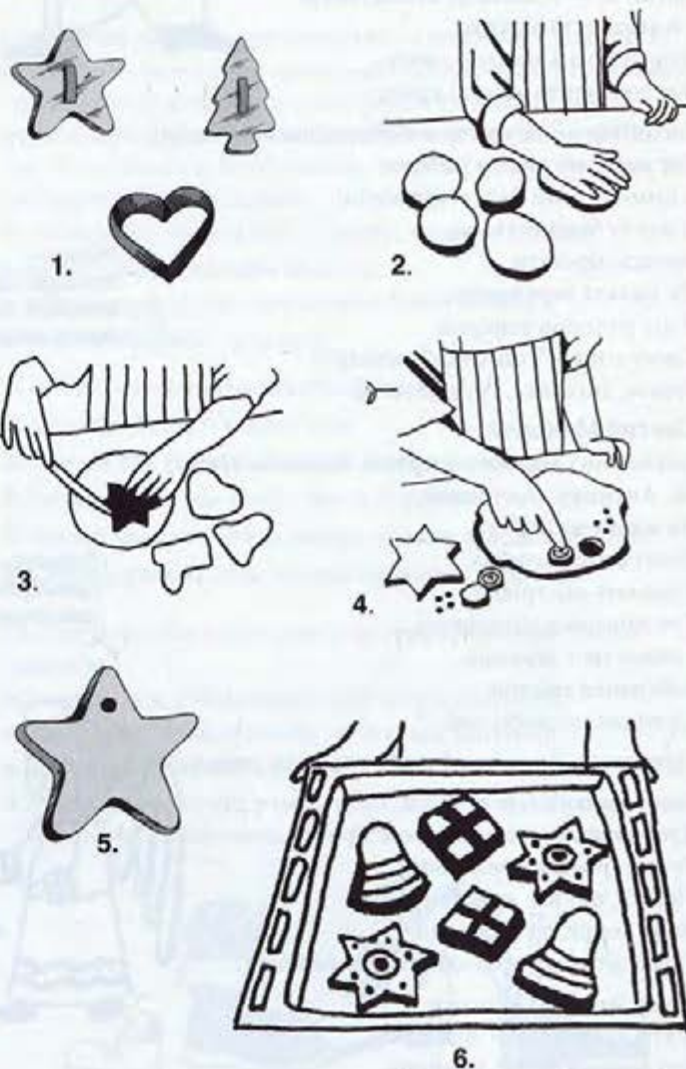
- Додай в миску воду і мішай доти, доки не отримаєш тісто крутого замісу.
- Добре вимішай тісто руками.
- Запакуй тісто в поліетиленовий пакет, щільно його закрути і поклади на ніч у холодильник.
- Так само, тільки з іншими порошковими барвниками, зроби декілька шматків тіста різних кольорів.

- Змішай в мисці сіль, борошно, порошковий барвник, порошковий клей.

Виготовлення ялинкових прикрас

1. Зроби шаблони (зразки) різноманітних форм, наприклад, зірку, пташку, літак, серце, дзвоник і т.п. Можна використовувати готові форми до печива (на тісточка).
2. Дістань тісто з холодильника. Насип трохи борошна на дерев'яну дощечку (щоб тісто не прилипало до дошки) і розтачай його качалкою.
3. Поклади шаблон на тісто і виріжи ножом (або формою до печива) основу потрібної форми.
4. Прикраси отриману основу тіста іншими кольорами. Розтачай тоненькі пластини тіста, потім за допомогою форм до печива, корків, старих кулькових ручок і т.п. вирізати шматки тіста різноманітної форми і кольорів. Наклади на основу вирізані шматочки. Щоб деталь щільно прикріпилась до основи, пензликом замочи його зворотній бік водою.
5. У верхній частині виробу зроби отвір, щоб потім просилити в нього нитку.
6. Поклади вироби на форму для випікання печива. Увімкни духовку (піч), настав на 110 C (або 225 F.), постав форму для випікання печива в духовку на 6 годин.

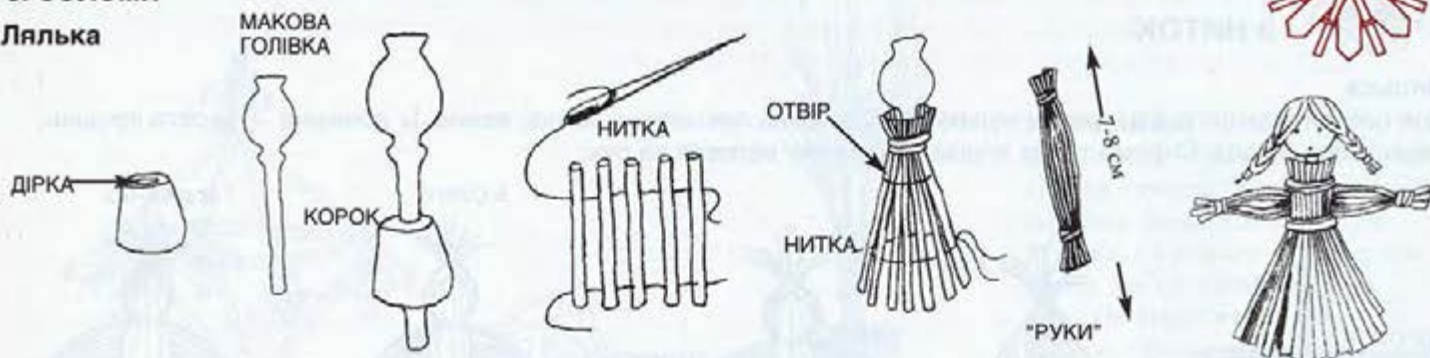
Коли іграшки висохнуть, покрий їх лаком (до дерева) з обох сторін.

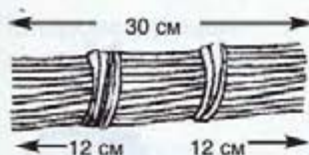
ЗІ СОЛОМИ

Лялька

1. Шилом зроби в корку від пляшки дірку.
2. Проштовхни крізь дірку ніжку макової голівки (це буде голова і тулуб ляльки).
3. З довгої стеблини виріж 30 рівних трубочок завдовжки 15 см. Проший їх ниткою на віддалі 3 см від верхнього і нижнього краю;
4. Стягни ниткою і прикріпи на тулубі, а перед тим, як стягнеш нитку на поясі, поділи трубочки на дві частини — передню і задню — і пропхай в отвір "руки", виготовлені з тонших трубочок завдовжки 7—8 см. щільно зв'язаних солом'яною закруткою на кінцях.
5. Намалюй обличчя і зроби зачіску з кукурудзяних кіс або тонкої соломи.

Солом'яний бичок

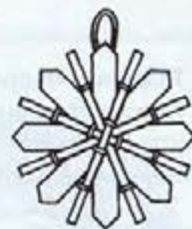
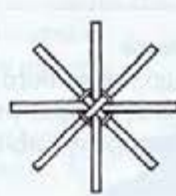
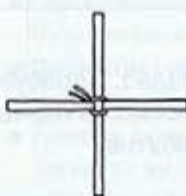
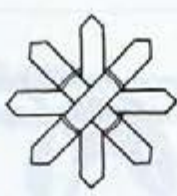
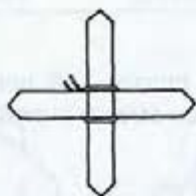
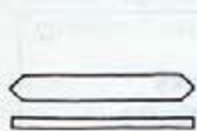

Зложи 40 стеблин соломи, завдовжки близько 30 см, зв'язаних на відстані 12 см від обох кінців.

- Поділи 12—14 бокових стеблин на дві частини і зв'яжи передні ноги солом'яною закруткою. Решту стеблин відігни вгору і перев'яжи на 7 см від кінця.
- Пропхай роги з кіски, сплетеної з тонкої соломи. Надай їм форми і міцно стягни закруткою солом'яною на кінці голови.
- Задні ноги зроби з решти соломинок (12—14 штук).
- Шість стеблин зв'яжи у хвіст, решту відігни — і солом'яний бичок готовий.

Звізда

1. Виріж смужки з соломи, стебла попередньо змочи і розпрасуй.
2. Зв'яжи дві широкі смужки хрестом, використовуючи тоненькі нитки, які треба закріпити й обрізати.
3. До хреста прив'яжи ще дві смужки (зірочкою), як показано на малюнку. Нитки закріпи й обріж.
4. Дві вузькі смужки зв'яжи хрестом.
5. Прив'яжи до них ще дві смужки.
6. Обидві зізди з'єднай до купи нитками, як показано. Кінці ниток зв'яжи петлею для підвішування.

3 НИТОК

Лялька

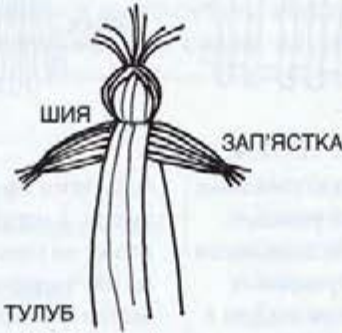
Для роботи підходять такі нитки: муліне, ірис, об'ємна синтетична нитка, вовна. Їх довжина — висота іграшки, помножена на два. Окремо треба вирізати довжину волосся та рук.

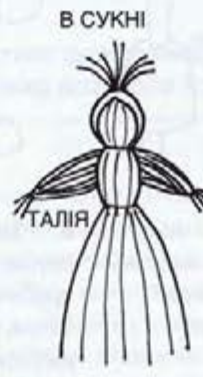
Поклади волосся посередині тулуба зігни його.

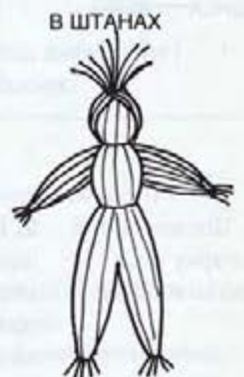
Перев'язи ниткою або стрічкою.

Перев'язи шию ниткою. Вклади руки, зв'язані на зап'ястях ниткою.

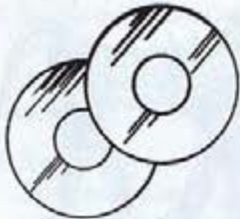
Перев'язи талію — сукня готова.

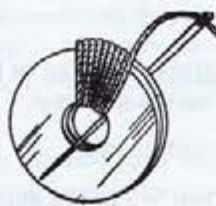
Щоб сукню переробити на штани, розділи нитки на двоє і перев'язи їх знизу.

Кутас (помпон)

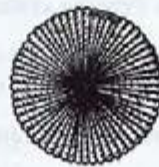
Прикраса на одязі у вигляді помпона.

Виріжи з грубого картону два кружечки діаметром приблизно 4 см.

Посередині виріжи круглі отвори і з допомогою голки з великим вушком.

Обмотай їх по колу товстою ниткою (вовною) доки отвір всередині не заповниться остаточно.

По зовнішньому краю кружечків нитки розріж ножицями, картонки трохи розсунь, в проміжок між ними намотай іншу нитку і туго (сильно) зав'язи.

Картон надріж і вийми. Помпон зрівняй ножицями.

Різдвяні несподіванки

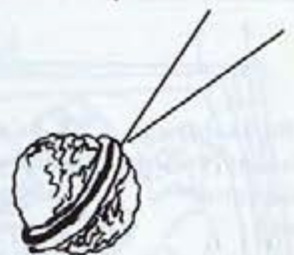
Кожен хоче знати, що чекає його на Різдво. Спробуй задовольнити цікавість друзів. Тобі допоможе іграшка, виготовлена зі шкаралупи волоського горіха. В Різдвяний вечір кожен зможе зняти горішок з ялинки і взнати, що пророкує йому майбутнє.

Горіхи розколи навпіл, серцевину з'їж, а натомість поклади записку з побажаннями. Побажання можна написати у жартівливій формі, щоб додати веселішого настрою.

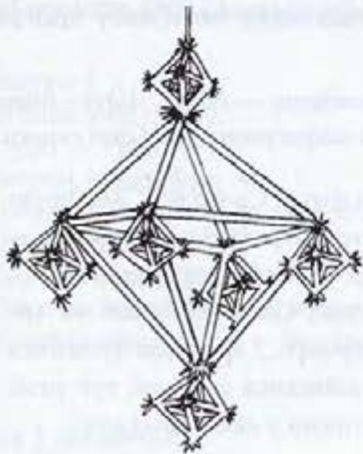
Шкаралупки зліпи клеєм і зафарбуй бронзовою чи срібною фарбою або загорни горіх у блискучу фольгу.

Голкою прикріпи нитку.

ПРИКРАСИ ДО КІМНАТИ

Павучки

Наріж відповідних розмірів соломинки. Через внутрішню частину просили ниточку, яка скріплює соломинки між собою. Таким чином утворюються кубики та квадратики різних форм. З них можеш формувати різні фігурки й підвісити до стелі. Вони нагадують стилізованих павучків. Від найменшого поруху повітря павучки будуть рухатися, створюючи враження живої істоти.

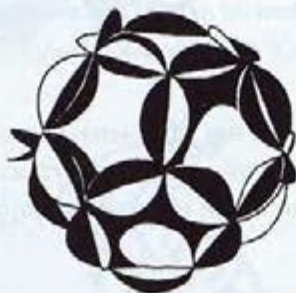
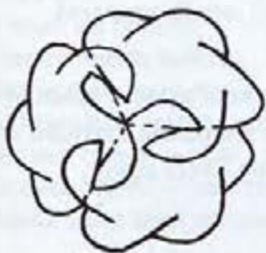
Паперова кулька

(з цупкого [твердого] кольорового паперу).

1. Виріж 12 однакових заготовок (форм) будь-якого розміру у формі квітки. Надріз кожну "пелюстку" квітки.

2. З'єднай одну заготовку з другою так, щоб надріз на одній увійшов у надріз на другій.

3. До двох скріплених "квіток" приєднай третю так, щоб один її надріз увійшов у надріз першої, а другий надріз — у надріз другої "квітки".

4. З'єднай в такий спосіб решту заготовок, отримаєш оригінальну декоративну кульку. Розвішай кілька таких яскравих кулек в домівці.

Коляднички

Колядничок — це китиця колосків з кількох пучків (китиць) жита або пшениці. Зложи колоски в три пучки, а в кожному пучку дай по сім, дев'ять або тринадцять колосків. Перев'яжи міцною ниткою. Обвieni червоною волічкою. На завершення роботи вив'яжи два або три кутаси. Обдаровують колядничками, коли ідуть з віншуванням у гості.

Вінок на двері

Потрібно...

• один вінок з сіна діаметром 30 см

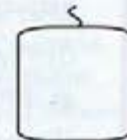
• шишки

• форми для виготовлення зірок

• гілочка ялинки

• прості білі парафінові свічки

• дротик для штучних квітів
• картон

- Обв'яжи дротиком весь вінок гілочками ялинки так, щоб була покрита вся поверхня
- Дротиком прикріпи до вінка ялинові шишки
- Розтопи свічки в каструлі (баняку), вилови гноти. З парафіну виготови приблизно 30 зірочок товщиною 1/2–1 см.
- форми закріпи на картоні й заповни рідким парафіном.
- Як парафін застигне, витягни зірки з форм.
- Впхай один кінець дротика (20 см) у зірку, прикріпи до вінка. З другого кінця зроби спіралю.

СВІЧЕЧКА

Зустріч усіх пластунів і пластунок до запалення Різдвяної Свічечки — традиція, яка почалася в 1950-их роках в Канаді і Америці. У цю мить всі пластуни єднаються думками і бажаннями зі своїми друзями, що розкинуті по світу. Хоч кожного року, Пластова Свічечка може мати іншу програму, збірку відкривається такою традиційною церемонією:

Ікона, колач, дідух, свічки

Станичний запалює свічку

Станичний передає вогонь

Вогонь передається далі

"Бог Предвічний!"

Збірка станиці. У видному місці на прибраному столі стоять — Ікона, Дідух— збіжжя, Колач із трьома білими свічками. Всі учасники свята одержують малі білі свічки.

Заповідач 1 – Дорогі пластуни і пластунки, друзі і подружки! Сьогодні Свят Вечір. Як зійде на небі перша зірка, ми всі сядемо до Святої Вечері. Ще давно прийнявся у пластунів гарний звичай, що перед тим як ми сядемо до Святої Вечері з нашою родиною, ми сходимося разом і запалюємо нашу Пластову Свічечку. В той час ми єднаємося з усіма українцями, розкиненими по цілому світі, і думками лучимося з усіма друзями пластунами в одну велику родину. Ми зійшлися сьогодні тут, щоб продовжувати цей гарний звичай і щоб з усіма пластунами у світі запалити Свят-вечірню свічечку.

Заповідач 2 – Перед нами на столі бачите ікону, пшеницю і калач з трьома свічками. Ікона — це символ нашої віри в Господа Бога. Пшениця — заступає дідуха, що в давнину представляв наших предків. Калач — символ радості і багатства. Це традиційні речі, які можна побачити в кожній українській хаті на Свят-Вечір.

Заповідач 1 – До запалення символічних свічок, прошу представників новацтва, юнацтва і старшого пластуництва.

(Представники виступають і стають із запаленими свічками перед столом)

Новак/Новачка – Перша свічечка запалюється за всіх тих, хто відійшов від нас, за тих, хто загинув і потерпів за кращу долю України. *(запалює першу свічку на столі)*

Юнак/Юначка – Друга свічечка запалюється за всіх українців в Україні і розкиданих по цілому світу, спеціально за тих, які працюють на користь відродженої Української Держави. *(запалює свічку)*

Ст.Пластун/Ст.Пластунка – Третя свічечка запалюється за всіх пластунів і пластунок, за нашу пластову родину в цілому світі. *(запалює свічку)*

(Вступають на свої місця)

Станичний – *(запалює свою свічку зі запаленої на столі)* Це полум'я з запалених свічок подаю Вам, дорогі Новачки, Новаки, Юнаки, Юначки і Виховники разом із побажанням, щоб у Ваших серцях ясніла радість щоб ви старалися бути добрими пластунами і пластунками і щоб щасливо і дружньо відсвяткували Різдво Ісуса Христа!

(Гніздові, зв'язкові, осердкові виходять до передку і станичний по черзі запалює їхні свічки. Тоді вони передають полум'я всім членам в рядах. Коли всі свічки запалені, Заповідач говорить:

Заповідач 2 – Тільки раз у рік буває ніч така ясна, свята. Світ увесь вітає в яслах Господа. Тільки раз у рік, у Різдвяну ніч, по всіх закутках землі, ми разом світимо свічки і єднаємося думками. Нехай наша молитва-коляда полине з усіх країн. Заспіваймо "Бог Предвічний".

Усі співають "Бог Предвічний".

ВЕРТЕП 1 – До програми Пластової Свічки юнацтво часто ставить Вертеп. Подаємо Вертеп який написав ЕКО і який оригінально появилсь* як Школярський Вертеп, але вже не раз переписувався.

Пластун 1

Оце ішов я по степу,
Аж чую — ту-пу ту-пу.
Дивлюся, і щож бачу —
По степу Коза скаче та ще й плаче,
За нею Ірод женеться,
А Козак з Іродом б'ється!
Далеко по заду залишився степ
А я привіз вам з відти — Вертеп!

Ірод

А я Ірод - Іродище
Дуже хочу Козу знищити!
(Коза втікає)
Бо яка ж для мене втіха,
Як не буде в світі лиха?
(кличе Чорта)
Чорте, любий брате
Нумо танцювати,
Ми Козу прогнали,
Правду всю стоптали!
(танцюють)

Коза 1 (входить)

Я коза періста,
Маю років триста.
Всім у Ріднім Краю
Бажала врожаю,
Тепер вам бажаю,
Без горя й тривоги
Вернутися швидко
У рідні пороги.
З Різдом всіх вітаю!

Козак 1

Досить досить - я Козак,
Я тепер промовлю так:
Ти Іроде-Іродище,
Підійди до мене ближче!
Як на Козу нашу глянеш
Так і шаблею дістанеш
(махає шаблею, Ірод і Чорт
втікають).

Чорт (вскакує)

Ха-ха-ха, козище!
Підійди но ближче!
Не даєш спочити -
Знаю що робити
Гострі вила маю,
Люто покараю!
(Коза і Чорт втікають)

Пластун 2

У час як лунає Різдвяний наш спів
Ми линемо серцем у Київ і Львів.
Зелені Карпати, Дніпрові луги,
Вже не заберуть від нас вороги!
Вітаєм вас села і міста України,
Христос народився! А Ірод загине.

Баба Яга

Га-га-га!
Я є баба, я - Яга!
Як мітлою замету,
Пласт із землі змету!

Коза 2

Я коза не проста
В мене ніжка золота
Діються зі мною чари,
Бо приношу щастя в дарі —
Де лиш гляну — там і сходить
Де лиш стану — щастя вродить!
Тільки Ірод мені шкодить!

ВСІ КОЛЯДУЮТЬ

*В журналі Веселка, січень, 1957. Рисунки родини Козаків і Мирона Левицького (Ірод).

ВЕРТЕП 2 – МІЖНАРОДНИЙ

Цей вертеп надається до пластової програми: він сучасний своєю тематикою і в ньому беруть участь представники різних частин України як і країн поза Україною.

Персонажі

Четверо Пастухів,

Дві Киянки (із снопами пшениці)

Ангел із зіркою

Українець з Канади

Українець з Америки

Українець з Австралії

Усі заходять до хати.

Пастушок 1

Слава Богу, мир цій хаті
Перестаньте сумувати.
Ми вам вісті тут принесли,
Що всі темні сили щезли.

Пастушок 2

Весь світ нині звеселився,
Бо Син Божий народився,
І ви браття, звеселіться,
Рожденному поклоніться

Пастушок 3

Ясна зірка засвітила,
Нам дорогу возвістила.
Аж до того Вифлеєму,
В ту країну незнаєму,
Де Пречиста сина мала,
Світ добром обдарувала.

Пастушок 4

Ми дорогами, стежками
Поспішали із дарами,
Там ангели стали в лаву
Й заспівали Богу Славу.
Пастирі там поклонились,
Богу щиро помолились.
І славили Бога-Сина,
Що прийшла Свята днина!

Пастушок 3

Звертаючись до вертепу)
А скажіть, хто ви за люди?
Хай нам всім відомо буде!

Пастушок 1

Я — з Надніпрових вод
З козацького роду.
Довго плакав наш народ
У страшну незгоду.
Довгі ночі, довгі дні!
Січ — могила спала,
Аж учора на горі

Зірка засіяла!

Та лиш блиск на землю впав
Стали ми зриватись.
Отаман мене післав
Про усе дізнатись.

Пастушок 3

Я ваш брат із Буковини
Звеселився тої днини
І прийшов до Бога-Сина
Бо прийшла святая днина.

Пастушок 4

Так і я ваш рідний брат,
Українець з Закарпат.
Через гори, через ріки,
Йшов до Того, що навіки
Буде мати честь і славу.
З вами разом став я в лаву.

Українець з Канади -

Українець я з Канади
Ми Різду святому раді
У Канаді ми сто літ,
Та один в нас заповіт
Через терни прейти
Нашу рідну Україну
Із-за моря берегти.

Українець з Америки

Я з Америки хлопчина
В мене мрія теж єдина:
Разом з вами, мої браття
Україну будувати!

Українець із Австралії

Як і ви я українець
Хоч з далекого Сиднею.
В Україну мрія лине —
Я думками завжди з нею.

Киянка 1

Ми несе́м сніпок пшениці,
З міста Киє́ва — столиці.

Киянка 2

Покладем до ніг Дитини
Рожденого Бога-Сина,
І попросим в нього щиро
Для Вкраїни щастя й миру.

Киянка 1

Вся Вкраї́на заспівала —
Нова радість нині стала!

(Всі разом співають
"Нова радість стала")

Рисунки: Божена Грицина, Торонто

ВЕРТЕП 3

Уложила ст. пл. вір. Лариса Гудь, і
його вперше ставили юнаки і
юначки на Пластвій Свічечці у
Філядельфії в січні 2003 р.

Персонажі

Пастушок 1 і 2

Ірод

Біда

Смерть

Чорт

Ангел

Жид

Пастушок 1

Ми маленькі пастушки,

Що пасем овечки.

Збилися ми геть з дороги.

Пастушок 2

Ясна зірка засвітила,

Нам дорогу возвістила...

Аж до того Вифлеєму

Пастушок 3

В ту країну незнайому,

Де Пречиста сина мала

Світ добром обдарувала.

(Входить цар Ірод)

Ірод *(сердитий)*

Ви - ходили в Вифлеєм?

Я - Ірод? Я вам не є царем?

По всім краю вже ідуть

І наказ мій понесуть

Всіх дітей в краю зібрати!

А дволітних постинати!

А між ними певно й Він

Знайде свій смертельний скін.

(Входить Біда)

Біда

Я ваша Біда!

Я вас добре всіх пізнаю!

Я вас мучу, приганяю.

Сію вам у душі страх,

Сила в мене є в руках!

Лиш один не підкорився

Той що вчора народився!

(Входить Смерть)

Смерть

Ти Іроде, Ти проклятий!

Твій цей злочин хоч завзятий

Ти не будеш панувати,

Бо царем буде Дитятко,

Вифлеємське Отрачатко!

Я тебе за це караю

І без серця тут стинаю!

(Замахує косою на Ірода, Ірод паде).

(Вбігає чорт)

Чорт

Чекаю я на твою душу,

Мати я її вже мушу!

І спіймав тебе на вудку!

Будеш нам смолу возити,

Вічно в пеклі будеш жити!

(Бере Ірода під руку, до других

кричить)

В пекло, в пекло!

(Виходять Чорт, Ірод Біда і Смерть)

Пастушок 1

Браття! Браття!

Світло є! Глянте як у вікно б'є!

Ангел

Мир і спокій цьому дому!

Тут немає місця злому!

Не незгода, а злагода,

Єдність і любов народу.

Я приношу вам світлу новину,

Що пророчин сон сповнився

І Месія народився,

Щоб спасти весь люд!

Пастушок 1

Добре сталося! Слава Богу!

Приймати ми Ісуса

Збираємось в дорогу!

Пастушок 2

Віншуем Вам нині,

Усі добрі люди,

Нехай поміч Божа

Завжди з вами буде.

Пастушок 3

Хай кожної днини,

Кожної години,

Бог благословить,

Біда хай загине.

(Виходить жид)

Жид

Я бажаю вам, як жид.

Хай ся вас добро держить.

Хай ся діти вам ведуть,

Хай яйце знесе когут.

Хай ся доїть молока

Від корови і бика.

А за тую коляду,

Дайте щось, бо не піду.

Всі разом

Ми на цьому, браття й сестри

Наш вертеп кінчаєм.

Щастя й долі цьому дому

Щиро всім бажаєм.

ХРИСТОС РОДИВСЯ

На фото: Юнаки і
юначки Філядельфії
виконують Вертеп.
Зліва – подруга Лариса
Гудь.

СВЯТ ВЕЧІР

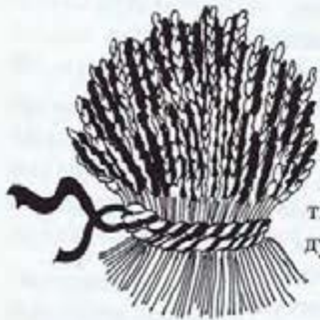

Різдво — свято народження Ісуса Христа злилося з передхристиянським святом Коляди, яким наші предки обходили найкоротший день у році та початок відродження сили сонця. Тим самим це був початок нового року. Навечеря Різдва, Свят-Вечір, це найважливіша частина святкувань. Кожна із подробиць його має своє значення.

Свята вечеря вже готова. Надворі смеркається. На небі з'явилася перша вечірня зоря. Батько родини засвічує свічку на столі. Ціла родина, святково вбрана, спільно молиться і сідає до святкового столу. Господар складає особисті побажання кожному присутньому за столом.

До свят-вечірніх традицій належить сіно під скатерттю на столі, бо ж Христос на сні. На рогах стола дають по зубчику часнику "проти злих сил", а під ст розкидають на соломі горіхи і ласощі для дітей.

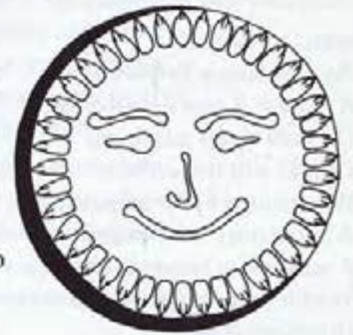
Якщо на цей час трапиться стороння людина, її теж запрошують до столу. Гі на Святій вечері, за віруванням наших предків, приносив щастя в дім. До Св вечері є звичай сідати коли на небі покажеться перша зірка. Святу вечерю започатковується молитвою і колядою *Бог Предвічний*. В деяких частинах Укр початок вечері всі куштують кутю, в інших — діляться просфорою (білим хл помашеним медом).

Дідух — сніп пшениці, ще з поганських часів представляв духів предків, які приходять на Різдво в гості. Дідуха вносить господар в хату перед вечерею, бажає родині Веселих Свят та ставить його на почесному місці, на покутті під святими образами. Дідуха робили з першого зажинкового (зажин: початок жнив) чи останнього обжинкового (обжин: кінець жнив) снопа. Дідух був не тільки окрасою до свята, він ще був символом пошани пращурів. Дідух — це дідівський дух, чи дух дідів, тобто всіх попередників роду.

Коляда в давнину це було величне свято в честь бога-Сонця, бо від нього залежав увесь урожай, приріст худоби, ціле життя наших предків-хліборобів. Сонце в цю пору привертало весну, день продовжувався і все вказувало на те, що природа буде відроджуватися. З нагоди народжування бога-Сонця треба було принести йому жертву.

У цей вечір стіл мусів ламатися від їжі. Готували страви для власної родини, для жертви богові-Сонцеві й для душ померлих, котрі в цю ніч засідали також до вечері. Страв було 12, бо місяць оббігав землю 12 разів, а в християнські часи, тому що було 12 апостолів. Страви безм'ясні, вибір різний у різних околицях України. Але всюди є обов'язкова кутя..

КУТЯ — Божа їжа — вірили наші предки. Ми варимо на кутю найчастіше пшеницю, але кутя була з усякого зерна. Її заправляли тертим маком і медом, посипували волоськими горіхами. На початок вечері усі коштували кутю, а їли при кінці, перед узваром.

Складники:

2 гор. товченої пшениці
250 г маку, 1 гор. горіхів
50 г цукру
2-3 стол. ложки меду

- Обтовчену пшеницю треба "перебрати". Добре промити. Замочити у теплій воді на ніч. Зварити на повільному вогні до готовності (около ....хв) та охолодити.
- Мак ретельно (уважно) промити, запарити окропом на 20-30 хв. і відцідити.
- Воду злити і висипати мак до макітри (миски). Добре його розтерти або пропустити 3-4 рази через м'ясорубку. Перетирати його до появи молочуватої суміші (аж поки не з'явиться молочко). Краще терти мак, якщо додати до нього цукор.
- Горіхи дрібно посікти. Зварене зерно пшениці дати в макітру з перетертим маком, перемішати, додаючи мед чи цукор та горіхи до смаку.
- У деяких родинах додають ще родзинки і заливають теплим узваром.
- Під час вечері, першим пробує кутю господар.

ВУШКА

Тісто:

2 гор. муки
1 яйце
1/2 гор. молока

Начинка:

гриби відварені
1 цибулина
1-2 ст. ложки олії
сіль і перець

- Сушені гриби помити, намочити на ніч і відварити (десь одну годину).
- Дрібно посікти і заправити злегка підсмаженою на олії цибулею, посолити і поперчити до смаку.
- Тісто замісити, як на вареники. Тонко його розкачати.
- Нарізати на смужки, тоді на квадрати 4 x 4 см, в середину квадратика покласти гриби, квадратик зліпити навпіл, утворивши трикутник.
- Кінці трикутника з'єднати, утворивши "вухко".

БОРЩ

5-6 буряків
закришка (петрушка, морква, салера, цибуля)
6 гор. води
5-6 сушених грибів
1/2 гор. помідорового соку
квас (буряковий або цитрин. сік)
засмажка (1 лож. олії, 1 лож. борошна)
сіль, цукор

- Буряки почистити і покріти на чвертки.
- Додати закришку, залити водою і варити аж буряки зм'якнуть.
- Окремо варити сушені гриби одну годину.
- Процідити відвар із буряків і закришки, влити до нього відвар із грибів, помідоровий сік і квас. (Гриби посікти як начинку до вušок)
- Зладити засмажку з борошна і олії і заварити з борщем.
- Додати солі і цукру до смаку і ще раз заварити.
- Розкласти вušка на тарілки і залити борщем

ІНШІ СВЯТ-ВЕЧІРНІ СТРАВИ

Оселедець маринований   Риба смажена

РИБА – В місцевостях де свіжа риба була доступна, приготували її декілька родів, а в інших місцевостях подавали рибу сушену або страви з оселедців.

ПЕЧИВО – Почесне місце мав калач — білий дріжджєвий хліб, обведений плетінкою з тіста. Клади його на стіл із застромленою свічкою.

УЗВАР – "Божий напїток" або "вар" кінчав Святу вечерю. Варили його з сушених овочів (фруктів), засолоджували медом. Вар мав заступити алькогольні напїтки в час Святої вечері. Кутю й узвар – "Божу їжу й напїток" — залишали на покуті душам померлих.

ВАРЕНИКИ – Хоча вареники давня українська страва, бараболя появилася в Україні щойно у 17-18 ст. Однак, на селі вареники з картоплею — це була щоденна їжа, а на Різдво приготували їх з квасної капусти, з гречаними крупами, з квасолею, а вже в останньому випадку з бараболі.

ГОЛУБЦІ І ПІДЛИВА – На Святу вечерю приготували голубці з пшоном, гречаними або кукурудзяними крупами, заправлені цибулею і грибами. Подавали з підливою з грибів. (Голубці, чи інші страви з рижом, ніколи не були обрядовими українськими стравами).

СОЛОДКЕ ПЕЧИВО

Пекли перїжки з маком з ягодами або з калиною, зафолоджені медом; медяники й медянички, всяке печиво із маком. Завершували їх горїшками.

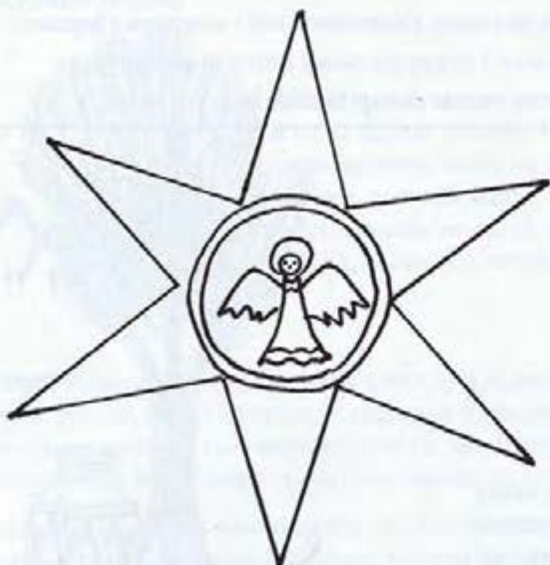
СТРУЧКОВІ СТРАВИ – до них зачисляємо варений бїб, квасолію цілу або м'яту з сушеною рибою чи з грибами, колючий (м'ятий) горох з часником.

Коляди і щедрівки виникли ще до прийняття християнства. В дохристиянські часи їх виконували лише весною, оскільки в цю пору святкували Новий рік. Коляд виконували парубочі гурти, які перевідували селян і вшановували господарів та їхніх дітей, бажали родині щастя, здоров'я, достатків та щедрого врожаю. Згодом, коли Володимир Великий прийняв християнську віру, новоліткування перенесли на осінь, а ще пізніше — на січень. Колядують від початку посту до Стрітіння Господнього, а щедрують від Нового року до Водохреща.

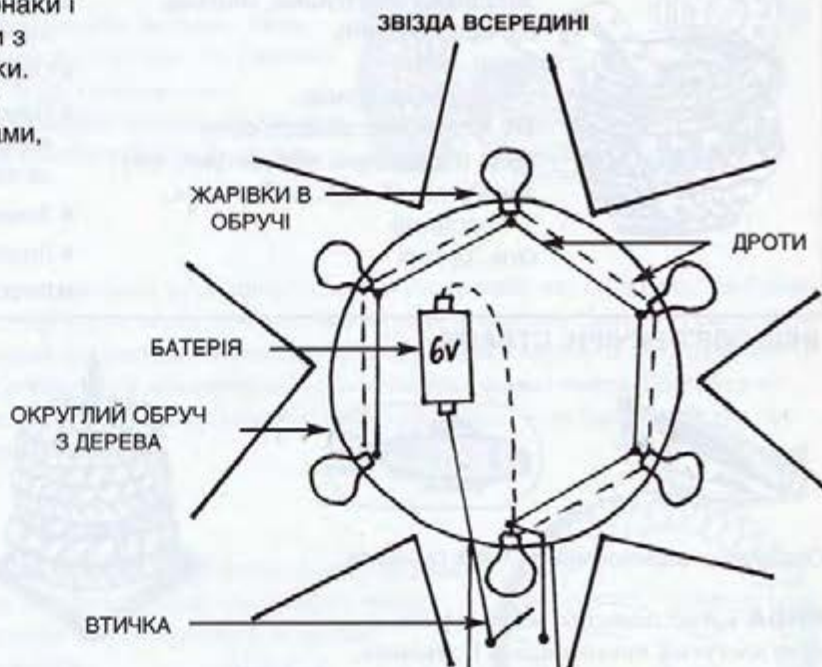
ЗІ ЗВІЗДОЮ

Звізда – традиційний атрибут (символ) різдвяного обряду колядування. В перший день Різдвяних свят колядували дорослі парубки — ходили зі звіздою та дзвоником. Сьогодні колядувати ходять всі — юнаки і юначки, новачки і новачки. Звізду можна зробити з дерев'яної, звичайної, тоненької дощечки-шалівки. Звізда може мати від п'ять до вісім кутів. Звізду можна декорувати кольоровим папером, стрічками, карточками.

ФАСАДА ЗВІЗДИ ПОКРИТА
ТОНКИМ КОЛЬОРОВИМ ПАПЕРОМ

Тут показано як можна вмістити світло у 5-раменну звізду. (В Пластовому Довіднику, ст. 45, також описано як можна зробити звізду, але без світел).

ЗЗАДУ ЗВІЗДА ЗРОБЛЕНА ІЗ ДИКТИ НА ЯКІЙ
ПРИБИТИЙ ОБРУЧ В ЯКОМУ ВСТОМЛЕНІ ЖАРІВКИ

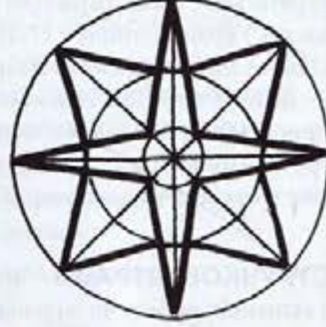
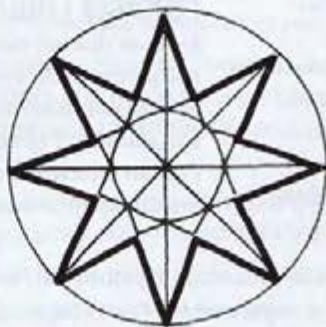
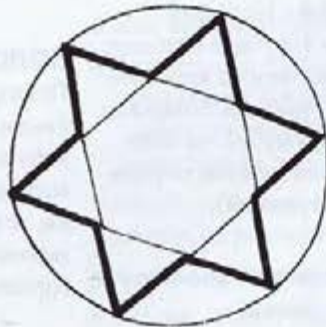
ЯК МАЛЮВАТИ ЗВІЗДУ

5-РАМЕННУ

6-РАМЕННУ

8-РАМЕННУ

Вживаючи кулка, можна
будувати різні звізди.

Коляди, які є найбільш популярні легкі до вивчення це: *Бог Предвічний, во Вифлеємі, Нова радість стала, Добрий вечір, тобі*. Всі вони є в пластовому співанику *В дорогу*. Але є багато гарних, менш відомих коляд — ось одна така бойківська коляда.

В тематиках коляд представлені релігійні і світські мотиви. В цій коладі, мотиви поєднані — Христос, це хлопчик який клопотається за свою маму.

В Глибокій долині (Бойківська коляда)

В глибокій долині звізда ся з'явила,
Де Пречиста Діва Мати сина породила.
А як породила, так йому співала:
Люлі, люлі, мій синочку, а я буду спала.
Мамо моя, мамо, почекай годину,
А я піду так до раю принесу перину.
Сину, Ти мій сину, де ж ти тоте годеи?
Єще нема дві години, як ти ся народив!
Мамо моя, мамо, чем же я не годеи?
Я сотворив небо й землю і сам ся народив.

ВІНШУВАННЯ

1. Хай у Вашій хаті
Злагода панує,
Хай любов Дитяти
За Вами мандрує.
Зичу господарям
Щастя та врожаю,
А всім добрим людям
Здоров'я бажаю.
Христос ся Роджає!

2. З Різдвом Христовим
Та Новим Роком,
Хай вам щаститься
За кожним кроком,
Хай у вашій хаті
Радість панує,
Христос Рожденний
Мир вам дарує!

3. Радість нині всій родині
Спас родився в Вифлеємі.
Народився Бог Предвічний,
Щастя й радість в цій події.
Хай сповняться ваші мрії,
Жийте в радості й надії.

4. Добрий вечір тому,
Хто є в домі цьому, —
І старому й молодому
І господареві тому!
Дай Боже у мирі
І добрі святкувати
А нарік кращих
Святок вам діждати!
Христос Раждається!

5. З Святим Різдвом вітаю
Всім здоров'я бажаю:
Господарю на воли,
Господині на квочки,
Хлопцям, дівчатам на гуляння,
Малим дітям забавляння,
Христу-Богу вихваляння.

ВЕРТЕП

Вертеп — шопка, бетлегем, стаєнка, каплиця — популярний у XVII-XIX століттях переносний ляльковий театр, з яким виступали на ярмарках, міських та сільських майданах, а частіше ходили по хатах у святкові дні. Спочатку творцями й виконавцями вертепних драм були бурсаки (студенти, що жили по школах) та "мандрівні дяки", пізніше — мандрівні групи артистів.

Будова вертепу

Вертеп — це переносний будиночок з двома поверхами. На першому поверсі ставили побутові сценки, інтермедії світського характеру. На другому — релігійні сценки.

Вертеп був зроблений з тоненьких дощечок і картону. Ляльки в цьому вертепі мають бути невеличкими. Розмір фігур до 20 см.

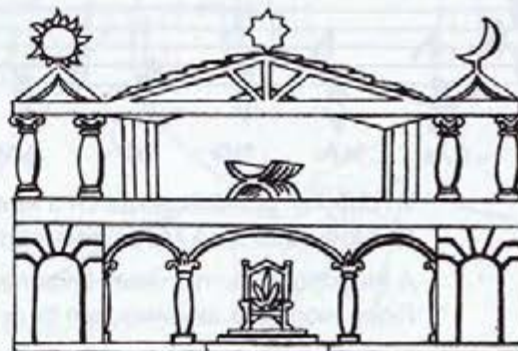
Стінки з боку глядача немає, замість неї можна зробити ширму (заслону) або дерев'яні дверцята.

В горизонтальних дошках робляться прорізи, у які просовують стержні (патички) з фігурками, щоб керувати ними. Складається враження, що фігурки самі рухаються по долівці. Слід добре продумати маршрут ляльок і відповідно до цього робити прорізи.

Позаду розміщують декорацію. Декорація може бути довільною, головне, щоб фігурки на тлі виглядали чітко, не зливалися з ним. На задньому плані можна намалювати пейзаж, картинку зі сценою з Євангелія чи просто обклеїти кольоровим папером або неяскравою тканиною.

Ляльки будуть з'являтися від рухомих дверей. Двері повинні легко відкриватися, можна повісити на дверні отвори легеньку тканину. В бічних стінках коробки зробити дверцята, куди лялька буде виходити ніби за куліси.

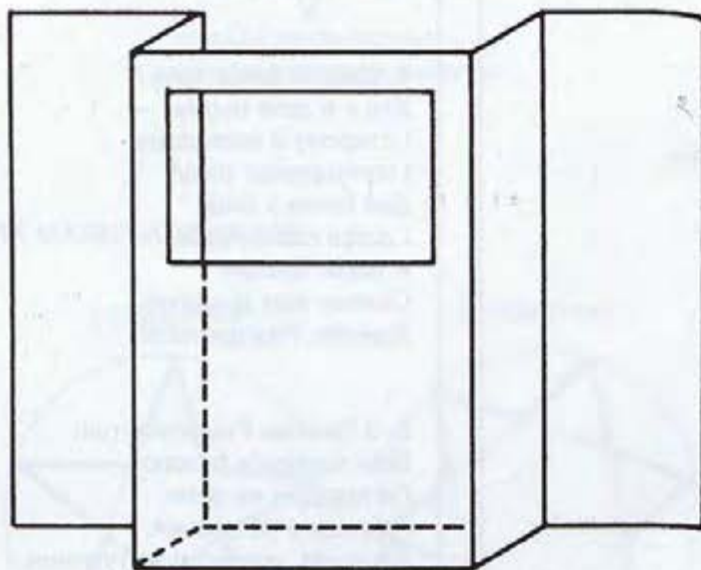
ВИГЛЯД ВЕРТЕПУ ЗЗАДУ

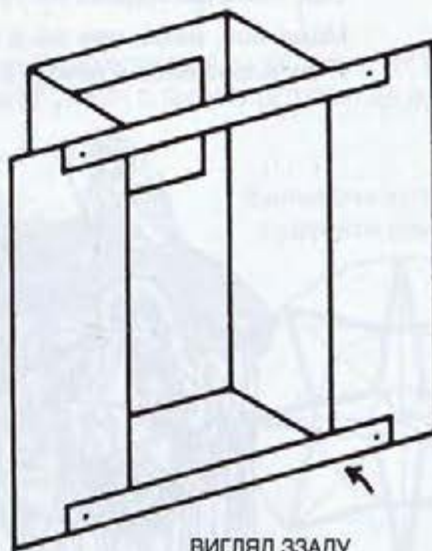
ВЕРТЕП СПЕРЕДУ

ШИРМА

ЩОБ ЗАСЛОНИТИ ЛЮДЕЙ ЯКІ УПРАВЛЯЮТЬ ВЕРТЕПОМ

ВИГЛЯД СПЕРЕДУ

ВИГЛЯД ЗЗАДУ

Ляльки-персонажі

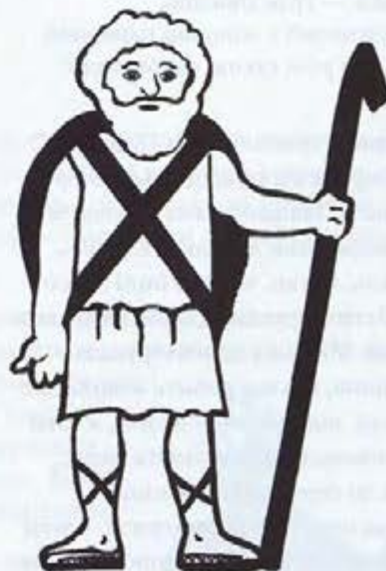
Персонажі вертепного театру можуть бути плоскими (2-виміровими) або об'ємними (3-тью виміровими). Для плоскої ляльки треба намалювати дві деталі, потім склеїти їх, добре співставивши. Перед склеюванням треба вставити між деталями дріт. Об'ємні ляльки можна виготовляти з будь-якого матеріалу: паперу, тканини, ниток.

Слід визначитися, в якому порядку будуть розміщені персонажі різдвяної вистави. Марія з Дитят-

ком, Йосиф, ангели рухаються урочисто і повільно. Ірод, чорт, воїни і смерть – рухливі і енергійні. Ці ляльки можуть виконувати різкі рухи.

Тут поміщено макети кількох персонажів на половину висоти. Взорі можна побільшити в два рази (200%), розмалювати, наліпити на дріт (як зліва). Щоб поставити такий ляльковий вертеп, потрібно знайти або написати відповідний сценарій.

МАЛАНКА

Маланкою закінчувалися Святі вечори призначені для коляд і відвідування родичів, сусідів та знайомих. У вечір перед Новим роком прощають Коляду і він уже не святий а щедрий. Від Маланки починають щедрувати. Щедрівки своїм змістом більше ніж коляди пов'язані з хліборобським побутом українського села, але є й щедрівки релігійного змісту.

Маланка — Карнавал-маскарада — традиційний новорічний обряд із використанням масок. Назва походить від св. Меланії, день якої припадає на 13 січня. Обряд у XIX столітті трансформувався у громадську святкову забаву, своєрідний сільський карнавал. За давньою традицією роллю головного обрядового персонажа — Маланки — грав хлопець, перевдягнений у жіночий народний одяг. Інші ролі також виконували парубки.

За одною традицією, за "Маланку" вибирали хлопця, що вмів добре жартувати. Маланка сама не ходила. Її супроводжували дід, коза, ведмідь, журавель, циган, чорт та інші персонажі. Ватага рухалася селом з жартами і сміхом. Маланка демонструвала господиню, що все робить неадекватно: б'є посуд, підмамує піч водою, а лави мие глиною, підмітає сміття вище порога до середини хати тощо. Циганка приставала ворожити, циган — коні міняв, ведмідь танцював, коза грала на скрипці, а журавель — найвищий хлопець в селі — вибивав у бубон. Разом з Маланкою вони вели танок і співали.

За іншою традицією, найкраща і найчесніша дівчина перебиралася за Маланку. Один парубок за Василя, другий за короля, третій за діда Змія з білою довгою бородою. Маланка мала зірку на чолі, була прибрана у самі цвіти і перебувала в оточенні трьох подружок. Подружки були прибрані подібно до Маланки. Василь був вбраний за селянина-орача, мав при собі серп. Король буз з повним місяцем на чолі, а як мисливець мав сагайдак й лука. Хлопці його почиту теж були перебрані — за плутатарів чи мисливців.

Плутатарі виводили з собою вола або барана, мисливці — оленя чи сокола. Змій-дід, вбраний в буйволу шкуру і оперезаний гадюками, водив зі собою тура або цапа, мав велику косу і три гробарі (що ними копають могили).

Маланка переходила від хати до хати. Її похід посувався, співаючи за музикантами коляди. Сама Маланка робила рухи, ніби працює у діда, мов невільниця, хоч робити не вміє, як царева дочка. При цьому співали колядки.

Багато сказань, легенд і вірувань пов'язано з новорічною ніччю.

- У новорічну ніч перед першими півнями горять зачаровані гроші.
- Відьми вилітають на кочергах на місяць — вигаяють туди старий рік.
- Усі духи хати збираються і радяться, бо з завітнішим димом від дідуха полетять у небо, а відтіля на ниву.
- Коли місячна ніч — то місяць розмовляє з сонцем і зірками, а сонце призначає кожній зірці новонароджену душу.

Які традиції сьогодні можна перевести на Маланці-забаві?

Давні традиції Маланки-маскаради можна перевести на Новорічній забаві або традиційній Маланці. Замість співати шотоську пісню *Auld Lang Syne* чи кидати надутими бальйонами, можна

- На забаві мати посівальника з віншуваннями.
- Вивести сценку зі Старим і Новим роком.
- Вплести спів, зокрема коляди і щедрівки, в програму Маланки-забави.

ЗАСІВАННЯ (посипання) — давньо-слов'янський новорічний звичай. У перший день Нового року дорослі й діти, ходили від хати до хати, символічно засівали хлібні зерна і бажали господарям щастя, здоров'я, щедрого врожаю. Напередодні Нового року наші предки унікали сварок і неприємностей, зустрічали свято якнайвеселіше, аби рік вдавсь щасливим.

ВИНЕСЕННЯ ДІДУХА

Після півночі, на Новий рік, збирають Дідуха, якого поставлено в хаті на покутті на Свят-Вечір, виносять в садок і спалюють. На цей вогонь і кладуть сміття, що вперше замели хату від Свят-Вечора. До Нового року не замітають хату, щоб не вимести долі-щастя бо у дідуха оселені духи та душі предків. У цю ніч вогнем очищують господарство від злих сил а з димом Дідуха відходить Щедрий на небо, до сонця, а духи відлітають на ниву. По спаленню Дідуха, господарі ждуть посівальників.

При посіванні віншували:

Сію, вію, посіваю,
З Новим роком вас вітаю!
Щоб було у вас і в стіжку, і в мішку,
І в коморі, і в оборі,
В ложці, в мисці, і в колиці.

Сійся, родися, жито, пшениця і
всяка пашниця, на здоров'я, на
Новий рік, нехай вам вродить
повний засік.

На щастя, на здоров'я
На той Новий Рік,
Щоб Вам ся поводило,
Краще як торік.
Щоб Ви були веселі
Як Ангели в небі.

Опівночі люди виходять надвір слухати як Новий рік проганяє старий і свариться з ним. Старий рік відходить і хоче забрати все своє зі собою, але Новий рік віддає лише "лихе", а що добре залишає.

У новорічну ніч ніхто не спить. Не можна спати, бо треба "Щедрого" і Новий рік зустрічати, вирядивши Старий рік, і охороняти майно від злих сил. Треба оберегати корів від відьом, бо в цю ніч вони зі Старим роком на мітлах літають на місяць.

Засівання - Вперше, як правило, посівали вдома. За це батьки нагороджували своїх посівальників гріними та ласощами. Потім ішли до сусідів і родичів. Посівальників, що ходили невеличкими групами, приймали, як найбільш бажаних гостей: запрошували сісти до столу — "щоб свати сідали" (так казали там, де були незаміжні дівчата).

Після закінчення всіх обрядових дій господарі пригощали посівальників яблуками, бубликами, свіжоспеченими млинцями, часто давали й дрібні гроші. Зерно, що вони розкидали по хаті, господиня збирала і давала курам, аби краще неслися. (Зерно "посівне" мусить з'їсти лише птиця). А ласощі, яких назбирувалося чимало, "левову частину" віддавали собакам. Тому посівальників постійно супроводжували зграї собак.

У день Нового року не можна сваритися, казати "поганих" слів, спогадувати "злого". Не можна нікому нічого ані позичати ані дарувати, за винятком посівальникам та переодягненому карнавалові. Цим треба подякувати і заплатити

ЗАЙНЯТТЯ НА СХОДИНИ

Викидати Старий рік і вітати Новий можна на сходинах — гурткових чи курінних. Як тут згадано, від Різдва до Нового року, не викидали сміття. В Новий Рік збирали все сміття, господар його давав в мішок і на дворі разом із дідухом. Це був ритуал, яким позбувалися Старого року, щоб вітати Новий. Цю традицію можна перевести на сходинах в такий спосіб:

Назначити когось Старим роком а когось Новим роком. Кожний в гуртку чи курені пише на куску паперу якусь погану звичку, якої хоче позбутися. Старий рік збирає ці папірці в мішок і його, разом з мішком, викидають за двері.

Тоді всі пишуть на нових кусках паперу побажання другим — щось доброго що хоче щоб сталося в Новому році. Новий рік збирає ці побажання в мішок а тоді по одному читає.

✝ ЙОРДАН

Йордан-Богоявлення: Це заключне зимове Різдвяне свято, присвячене чистителю і святителю давнини – воді. Це свято називається Йорданом на згадку про хрищення Ісуса Христа в ріці Йордан, а Богоявленням, бо під час хрищення Ісуса Христа перший раз об'явилася Пресвята Трійця.

Йордан — На західних українських землях кажуть Йордан, а на східних — Водохрещі. Люди сходяться під церкву і звідтам ідуть процесією на замерзлу ріку де вже від попереднього вечора стоїть з льоду вирізаний хрест, часто буряковим квасом покрашений на червоно. Біля цього хреста відбувається Служба Божа. З ополонки, що залишилась після вирубання хреста і яку посвятив священик, люди набирають свяченої води і несуть додому. Свяченою водою святять хату, господарство та худобу в стайні. Перед обідом кожний п'є ковток свяченої води, а ввечері дівчата в мисці, що в ній була свячена вода, вмивають лице, щоб було рум'яне й гладеньке.

Не тільки по селах! І не тільки в Україні! Процесія із хрестом з льоду в Оттаві, Канаді.

Голодна Кутя – На передодні Йордану, 18-го січня, припадає Йорданський або другий Свят-Вечір, який на східних українських землях зветься Голодна Кутя. Як на Свят-Вечір, готують 12 святкових страв. Розпочинають вечерю молитвою, опісля п'ють свячену воду.

Це був вечір чаклування господарства, зокрема худоби, щоб її не чіпали лихі сили. Господар обходить господарство і кропить свяченою водою.

На західних землях, 18-го січня називають Щедрий вечір. Тоді щедрують, а після вечері господар виносить з хати Дідуха і спалює його в саду.

ЗАЙНЯТТЯ НА СХОДИНИ – Іменини

Ми звикли святкувати свої і друзів день народження. Але згідно з християнською традицією, ми повинні вшановувати дні святих, що їх імена ми носимо — іменини. Календар, на якому зазначені українські свята, нам скаже коли чії іменини припадають. Іменини — це не лише пошанування іменинника, але й свято його патрона. Кожний святий заслужив собі на небесну славу якоюсь визначною прикметою характеру й вчинками. І хто носить їх ім'я, повинен про це довідатися.

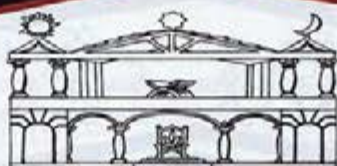
Іменини батьків, дідів чи інших старших родичів — нагода показати пошану до старших та висловити свою вдячність супроти них. Дарунки виготовлені власноручно чи привіт-побажання написані українською мовою — можуть бути частиною програми гурткових сходин. А в час Йордану коли відзначаємо хрищення Ісуса Христа, можна зробити гурткові сходини та запросити на них батьків і хресних батьків, виготовити їм побажання чи дарунки і відзначити "спільні іменини."

**Підготовляється число
З БІБЛІОТЕКИ ЮНАКА 2/2003
Українські Свята
Весна-Літо**

Зміст буде включати такі теми:

Писанки – природні фарби
Писанки – орнаменти
Види писанок
Паски, бабки і традиційне печиво
Добре діло на Великдень
Витинанки
Вежі
Весняні ігри
Ігри на дворі
Обливаний понеділок
Зелені свята
Свято Юрія
Івана Купала

ЗМІСТ

ВІД РЕДАКЦІЇ	1
КАЛЕНДАР	2
ОСІНЬ	3
АНДРІЯ.....	4–5
МИКОЛАЯ	6–7
ЯЛИНКА	11
СВІЧЕЧКА	12
ВЕРТЕП I	3–15
СВЯТ ВЕЧІР	16–17
КОЛЯДА	18–19
ВЕРТЕП II	20–21
МАЛАНКА	22
НОВИЙ РІК	23
ЙОРДАН.....	24

Посібник
на пластові
зайняття

з бібліотеки
ЮНАК-а
1/ 2003